

Politički kontekst Gospodara Prstenova: apolitičnost likova Toma Bombadila i Radagasta Smeđeg

Marić, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:684740>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE J. J. STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
STUDIJ MEDIJSKA KULTURA

Lucija Marić

**Politički kontekst Gospodara prstenova: apolitičnost likova
Toma Bombadila i Radagasta Smeđeg**

Završni rad

Osijek, 2021

SVEUČILIŠTE J. J. STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
STUDIJ MEDIJSKA KULTURA

Lucija Marić

**Politički kontekst Gospodara prstenova: apolitičnost likova
Toma Bombadila i Radagasta Smedeg**

Završni rad

Mentor: doc. dr. dc. Nebojša Lujanović

Osijek, 2021.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. O TOLKINU I NJEGOVU DJELU	2
3. KONCEPCIJA KNJIŽEVNOG LIKA I NJEGOVA ANALIZA – TEORIJSKI OKVIR	4
3.1. AUTOR I TEKST	7
3.2. SIMBOL KAO MOTIV I ZNAK	10
4. KARAKTERIZACIJA I KLASIFIKACIJA LIKOVA	15
4.1. IZRAVNA DEFINICIJA	16
4.2. NEIZRAVNA PREZENTACIJA	17
4.2.1. GOVOR LIKA	17
4.2.2. TJELESNI IZGLED	18
4.2.3. OKOLINA	20
4.3. KARAKTERIZACIJA ANALOGIJOM	24
5. ANALIZA LIKOVA TOMA BOMBADILA I RADAGASTA SMEĐEG I NJENA POLITIČKA KONTEKSTUALIZACIJA	26
6. ZAKLJUČAK: TOLKINOVO DJELO KAO KOMENTAR POLITIČKE STVARNOSTI	31
LITERATURA	33

1.UVOD

Razlog odabrane teme stoji iza cjeloživotne fascinacije pričama o izmišljenim svjetovima. Motivacija se oformirala tijekom razmišljanja o tematici koja bi samu sebe objasnila. Opsesija analiziranja, u prvom redu sporednih likova i intenzivna zainteresiranost za postupkom stvaranja tekstova, dovela je do završne odluke oblikovane u ovaj rad.

Knjige su, jednom primljene u osnovno školskim danima, postale većinski dio osobnosti. Bile su vrata u poznato nepoznati vorteks široko dimenzionalnih svjetova. Točka na kojoj su zakoni trenutnog postojanja bili jedva vidljivi obrisi. Vrhovi planina, daleko iznad smrtničkih aktivnosti i melankolije osamljenosti u učionici gdje sjediš u prvim redovima. Iznad svega, veliki dio čitateljskog duha teži ka eskapizmu. Zatvaranjem vrata realnosti u nos, dobiva se potpuna imaginativna mašta koja se odražava kroz materijalni i opipljivi objekt; knjigu.

Predmet rada je književna trilogija Gospodar Prstenova, bezvremensko postignuće autora J.R.R. Tolkina. Kroz komparaciju i upoznavanje jednih od dvaju sporednih likova, Radagasta Smeđeg i Toma Bombadila, osvijestit će se njihova uloga na društveno - političkom planu trilogije. Analizirati će se spomenuta dva lika u kontekstu političke interpretacije sa naglaskom na njihovu apolitičnost.

Prvo poglavlje će uvesti u teoriju književnosti sa primjerima iz zadanog romana. Nakon toga slijedi interpretacija i spajanje književnosti i konteksta. U sljedećim poglavljima obradit će se analiza izdvojena dva lika u usporedbi sa primjerima dvaju iznimno suprotnih likova. Ovdje će se staviti poseban naglasak na čitanje i analizu likova, dakle samo Tolkin.

Služit će se literaturom sa područja teorije književnosti, znanstvenim člancima, internetskim izvorima i samom trilogijom Gospodar Prstenova.

Cilj rada je pridonijeti novi pogled i interpretaciju poznatog književnog djela i posebno proučiti dva lika u svrhu novog doprinosa čitanju romana.

2.0 TOLKINU I NJEGOVU DJELU

John Ronald Reuel Tolkien, rođen je 1892.godine u Južnoafričkoj Republici i umro 1973.godine u Velikoj Britaniji. Bio je britanski autor, znanstvenik i profesor. Djetinjstvo je proveo u siromaštvu i bez oca, a njegova bolesna majka bi se skrbila za njega i njegovog brata. Nakon smrti majke, bivaju poslani u smještaj za siročad. Do tada su oboje bili školovani od kuće. Cijela obitelj je bila predana kršćanstvu, pa je tako i Tolkien postao veliki vjernik i zagovaratelj kršćanskog odgoja.

Dok je studirao na Oxfordu, osnovao je T.C.B.S. klub (Tea Club, Barrowian Society) zajedno s trojicom prijatelja – pisali pjesme, skladbe, slikali na platnu. Sve do rata kada pogibaju njih dvojica (po preostalom članu, Tolkien naziva svoje prvo dijete – Christopher). Nakon iskustva Prvog svjetskog rata, vraća se na Oxford u ulozi profesora. U svoje slobodno vrijeme se bavio pisanjem serijala fantastičnih priča mračnih i tužnih svjetova. Stvorio je vlastitu mitološku dimenziju, počevši sa knjigom *Silmarillion* u kojoj je mogao dati svom izmišljenom vilenjačkom jeziku podlogu i povijest. Glasi kao otac moderne maštovite književnosti. Bio je vrhunski filolog te je osmislio novi jezik (vilenjački i njegove varijacije po narječjima), dajući mu vokabular, stil pisanja i svojevrsnu gramatiku (po uzoru na skandinavske jezike sa varijacijama).

Pisao je kratke priče kako bi zabavio svoje četvero djece, a te su priče često bile zabavne i poučne. Najduža od tih priča postala je ona o stvorenju koje je nazvao *Hobit*. *Hobit* je glasio za daljnjeg manjeg rođaka ljudi, volio je komfor i nije prelazio granice svoje zemlje, sve dok jednog dana obični mali *Hobit* odlazi u pustolovinu za zmajevim blagom. Nakon sedamnaest dugih godina, priča o *Hobitima* se proširila na jedno od najvećih književnih remek djela, modernu verziju herojskog epa, trilogiju nazvanu *Gospodar Prstenova*.

Utjecaju Tolkienova stvaranja na oblikovanje ljudske stvarnosti, svjedoči se kroz glazbenu industriju (*Led Zeppelin*), videoigre (*LOTR: Conquest* i dr.), filmsku industriju (Peter Jackson; franšize) i putem društvenih pokreta za kulturnu promjenu tijekom šezdesetih godina prošlog stoljeća, kada su njegova djela bila veliki dio uspostave novog kulturnog identiteta – kontra kultura.

U najjednostavnijem smislu tematika djela *Gospodar prstenova* može se svesti na borbu između dobra i zla. Spektr kontrasta u pisanju ima ulogu žile znanja i utječe na stvaranje koncepta ljepote. „Kontrast obrata, koji je imenovao Fielding, objašnjava da se neka ideja,

norma ili događaj uspijevaju konstituirati kod čitatelja s dovoljnom potpunosti tek onda kad se uspostavi opozicija, u kojoj se intendirani fenomen i njegov negativni oblik pojavljuju, više ili manje, istovremeno (Kramarić, 1989: 55).“ Spomenuta borba je percipirana kroz leću svakidašnjeg, običnog, „malog“ čovjeka. Čitatelj mora pratiti junaka romana sa empatijom i simpatijom kako bi se održala i zadržala zainteresiranost za daljnje čitanje. Lik junaka mora sadržavati naznake pravog živućeg organizma. On treba nesavršenost i upravo onaj već spomenuti kontrast koji bi se mogao uočiti na psihološkoj razini (Kramarić, 1989:59). Autor daje važnost i težinu beznačajnosti situacije čovjeka naspram univerzalne prijetnje. Poruka je da čak i najmanji pripadnici društva imaju svoju ulogu u razvoju velikih stvari. Pozitivni lik malenkosti je Frodo, a negativni je biće Gollum. Motiv, koji je ujedno i pokretač radnje, zloglasni je Prsten.

Kompozicijski, djela su podijeljena na tri knjige. Prvobitni je plan bio objaviti sve pod jednim imenom i u jednom svesku. Zbog ekonomskih je razloga jedna knjiga, razgranata u šest dijelova, postala trilogija. Knjige sadrže poglavlja, zasebna gledišta glavnih likova, poeziju i ilustracije geografskog položaja Međuzemlja. Većina je likova transparentna i opisana kao živi organizmi, no likovi poput Toma Bombadila i Radagasta Smeđeg u sebi nose notu određene enigmatičnosti svog izvora.

Zvijezda vodilja ovih djela bila je ideja prikazivanja običnosti i jednostavnosti kao ultimativnog cilja življenja. Svakodnevne i rutinske operacije zamijenjene apsurdnim ratnim stanjem dobivaju novo ruho i dolaze u korelaciju s rajem na zemlji. Minimalizam i zahvalnost na malim stvarima postaju središnji smisao djela u cijelosti.

Kroz autorov umjetnički doživljaj svijeta pojedinac razumijeva svoju vrijednost i potencijal postojanja (Solar, 1976:54). Naglasak je na temeljnim životnim vrlinama čovječanstva: ljubav, bratstvo, borba, srčanost, milost i hrabrost. Zbog svog dubokog simbolizma i metaforičnosti izraza trilogija se tijekom povijesti dovodila u kontrast s najpoznatijom knjigom na svijetu – Biblijom. „...gotovo svaka civilizacija ima, u svojoj zalihi tradicijskih mitova, posebnu skupinu koja se smatra ozbiljnijom, autoritativnijom, poučnijom i bližom činjenicama i istini negoli ostali (Frye, 2000:68).“ Iako je sam autor pismeno odbacio mogućnost poveznice njegove kreacije s biblijskim likovima, to ne sprječava istraživače i zaljubljenike hipotezu za postavljanjem daljnjih teorija.

3. KONCEPCIJA KNJIŽEVNOG LIKA I NJEGOVA ANALIZA – TEORIJSKI OKVIR

Prema Umberto Ecu, svaki tekst je tek lijeni stroj koji traži od čitatelja preuzimanje djelića njegovog posla. Analiziranje nekog nama dragog teksta, ne bi trebalo doprinijeti našoj nezainteresiranosti za djelo, štoviše, mnogostruko čitanje i raspačavanje teksta trebalo bi potpiriti našu strast prema određenom tekstu. Iako smo otprije upoznati sa vanjskom strukturom teksta, kada jednom uđemo u tekst (čitanjem), prestajemo se obazirati na vanjske oblikotvorne značajke. Pomnim čitanjem se ponovno gubimo u zapetljanoj šumi stranica (Eco, 2005: 2 – 43).

Književna djela označena odrednicama umjetničkih djela oblikuju posebnu vrstu nove stvarnosti. Tako je trilogija „Gospodar prstenova“ utabala nove puteve književnom pravcu fantazije. Ta stvarnost za sobom vuče dimenziju smisla koja se realizira u okvirima književnog stvaralaštva (Solar, 1976: 9) .

„Neizrecivost nekog umjetničkog djela, to jest nemogućnost da se ono protumači uobičajenim logičkim i gramatičkim kategorijama, svjedoči da je umjetnost posebno područje ljudskih vrednota. Kako shvatiti jednu pjesmu, simfoniju, sliku, film, itd.? Samo tako da se uvijek iznova sluša, gleda. Razumije se da takvo shvaćanje umjetnosti iziskuje umjetničku kulturu: poznavanje tehnike, razvoja umjetničkih formi, ali osobito iskustvo u postojanom slušanju, gledanju i čitanju umjetničkih djela (Kupareo, 1982: 34-35).“

Umjetnost iza sebe skiva posebne senzibilitete autora i njegovog vremena. U pokušaju shvaćanja nastalih umjetničkih djela, moramo imati predznanje i iskustvo sa raznim pojavnim oblicima umjetnosti kroz povijest. Povijest umjetnosti dolazi do te točke kada ima i svoju posebnu kulturu shvaćanja. Kako bi se lakše integrirali u svijet umjetnosti, trebamo neprestano voditi procese održavanja i elaboracije djela ispred sebe. Umjetnost je svijet koji ima svoje zakone i orijentaciju spram zbilje.

„Čitanjem naracije, bježimo od anksioznosti koja nas napada kada pokušamo reći nešto istinito o svijetu (Eco, 2005: 87).“ Čitanjem ulazimo u igru koja nas uči o pravom svijetu, dajemo smisao mnoštvu stvari koje su u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Kod iščitavanja su najvažnija dva principa: povjerenje i istinitost. Oni su neosporni značenjski čimbenici za razlikovanje od situacije u pravom svijetu.

Taj bi stvarni svijet trebao biti pozadinski šum u svakom shvaćanju fiktivnog svijeta. „To znači da su fiktivni svjetovi paraziti pravog svijeta (Eco 2005: 83).“ Isto tako, ako ne

poznamo određene zakonitosti pravog svijeta, ne možemo potpuno dobro shvatiti djelo koje čitamo. Dakle, autor nam ne mora sve reći ili objasniti kako bismo shvatili na što cilja.

Umberto ovaj koncept vizualizira kroz primjer pojavljivanja kočije u tekstu, jer ljudi već imaju sliku koja je proporcionalna zadanoj riječi ili konstrukciji koja se odnosi na neki stvarni predmet, u tom je slučaju nepotrebno napisati kako kočiju vuku konji, osim ako se zapravo ne radi o kočiji koju vuku konji (Eco, 2005: 83).

U tekstu se događa modifikacija strukture i koncepta vremena uz određene granice i zakonitosti stvorenog fiktivnog svijeta – on može i mora imati neke odlike stvarnog svijeta jer ga inače ne bismo razumjeli. Osnovna odrednica svakog povijesnog romana, bez obzira na dijapazon likova, je ta da bi trebao po svim ostalim odlikama biti u korelaciji sa vremenskim prilikama u pravom svijetu. Ponekad će pisci igrati na sposobnost shvaćanja pravog svijeta ili priznavanja pravog svijeta; izmislit će geografska obilježja u svom fiktivnom svijetu o pravom svijetu i na neki način uspjeti zavarati čitatelje da je to preslika pravog svijeta. Čitatelj se mora pripremiti na ulazak u svijet u kojem su normalne mjere vremena odbačene i ne vrijede gotovo ništa, kroče u svijet u kojem su satovi pokvareni ili stopljeni sa pozadinom poput Dalijeve slike. Vrtanja u izobilju vremenske šume (Eco, 2005: 69).

Potpisuje se fiktivni sporazum sa autorom fikcije, počinjeno mijenjati svoja uvjerenja i prihvaćamo ograničenja fiktivnog svijeta, kao da je to realnost. U najjednostavnijem smislu se prepuštamo kreativnom toku fiktivne naracije (Eco, 2005: 78). Dopuštamo autoru mijenjanje našeg smisla i prodiranje u našu podsvijest. Autor je sada iza volana, a mi smo na vožnji svoga života.

Provodeći neko vrijeme u fiktivnom svijetu, čitatelj više ne zna na čemu stoji. On miješa fiktivne sa stvarnim modelima. Najpoznatiji fenomen se događa u trenu kada čitatelj počne projicirati književne likove u stvarnost, vjeruje u njihovu postojanost kao živućih duša. Pojavljuje se teorija kako fiktivni likovi, koji se pojavljuju izvan svog izvornog teksta, u drugim književnim tekstovima, postaju ravnopravni građani stvarnog svijeta. Putem intertekstualnosti, određeni likovi su se osamostalili od teksta koji ih je stvorio i ušli u dimenziju smisla u obličju određenog bića (Eco, 2005: 125).

Tim su se postupkom, fiktivni likovi porodili, udahnuli isti zrak kao i stvarni ljudi i nastavili živjeti u skladu sa ograničenjima tih stvarnih ljudi. Ljudi stvaraju ljude, ne samo putem biologije i kemije, nego putem same pomisli i strukturiranja određenih likova kao živućih pripadnika stvarnog svijeta. Fiktivni likovi su sulude i nemoguće ideje koje su ostvarene.

Kako bi sveli cijeli teorijski dio na nešto prisniji i osobniji način, citirat ćemo Kafkino pismo Oscaru Pollacku iz 1904. godine koje odražava njegov autentičan pogled na književnu djelatnost: „Smatram da bi uopće trebalo čitati samo takve knjige koje nas ujedaju i bodu. Ako nas knjiga koju čitamo ne budi udarcem pesnice po glavi, zašto je onda čitamo? Da nas usreći...? Zaboga, bili bismo sretni i da nema knjiga, a knjige koje nas usrećuju mogli bismo za nuždu pisati i sami. Ali potrebne su nam knjige što na nas djeluju poput nesreće koja nas jako boli, poput smrti osobe koju smo voljeli više od sebe, kao da su nas odagnali u šume, daleko od ljudi, kao samoubojstvo; knjiga mora biti sjekira za zamrzlo more u nama.(Briefe, Frankfurt/M 1975, str.27.),,

Knjiga nije samo nakupina piljevine i obrađenog drvenog materijala, ona je suputnik, prijatelj i svojevrsni portal. Eskapizam na dlanu. Knjige nas podsjećaju kako je to biti voljen i kako voljeti. Vraćaju nam ostatke ljudskosti koji izblijede nakon godina ignorancije i prisilnog zaborava. Postoje knjige koje nas nikada neće napustiti, postoje likovi koji nam nikada neće okrenuti leđa. No, postoje i one knjige koje nas udare kao nadolazeći vlak, pišteći i strugajući kočnicama o tračnice. Čitatelji su poput Ane Karenjine, oni se bacaju pod taj vlak, nadajući se nešto boljem, sretnijem kraju od onog na koji su navikli.

Knjige koje je Tolkin napisao postale su za mnoge generacije upravo onakve kakve su ranije opisane. One su sentimentalne karte brojnih tinejdžera ali i odraslih. Likovi koji su toliko dugo živjeli sa Tolkinom, oživjeli su putem pjesmama, citata, dizajna, filmova i video igara. Njihova popularnost ne blijedi sa vremenom, jer su obrađene teme koje su bezvremenske.

Postoje fiktionalne smrti koje nas možda i više nego stvarne, zamrzu u vremenu i od šoka se zaustavimo na toj stranici. Mašta je strašna stvar, a dobra knjiga može biti najbolje oružje za uzrokovanjem emocionalnih valova boli.

Tolkinova djela su baš to, hladna oružja, bojišnice pune krikova, gubitak sebe i voljenih, bitka za mir, borba za iscjeljenjem. Svaka tematika je upakirana na svojstven način, koji nas drži zakovanima za ove fantazijske klasike. Iako je možda previše reći da je njegov opus djelovanja potpuna fantazija, ono je najbliži prikaz svijeta kakvog je Tolkin poznao, kroz njegove knjige, gledamo kroz njegove oči.

3.1.AUTOR I TEKST

„Više nego ikoja književna vrsta, roman očituje onu slobodu koju bira izvornost piščeva talenta, koji je individualan po načinu „mišljenja, gledanja, shvaćanja i rasuđivanja“. Tako je roman, po Maupassantu, domena moderne umjetničke individualnosti... (Žmegač,1991: 209)“

Ta moderna umjetnička individualnost je proslavila Tolkina na stvaranje fikcijskog svijeta koji se i dan danas istražuje putem mnogih platformi. Još uvijek izlaze na površinu nove hipoteze i izvlače se zaključci novih čitatelja. Autor je svojom individualnošću uspio ujediniti čitatelje diljem svijeta. Njegova sposobnost pisanja i stvaranja novih svjetova, nove mitologije, očarava i dalje. U knjigama se može primjetiti njegov stav i način rasuđivanja o moralnim i svjetskim pitanjima.

Tada sam pogledao bolje i vidio da njegova halja, koja je izgledala bijelo, zapravo nije bila bijela nego izvezena u svim bojama, a kad bi se kretao, boje bi titrale i mijenjale se, što je mutilo pogled.

„Više sam volio bijelu“, rekao sam.

„Bijelu!“ rekao je s podsmijehom. „Ona je dobra na početku. Bijelo se ruho može obojiti. Na bijeloj se stranici može pisati, a bijelo se svjetlo može razbiti.“

„U tom slučaju više nije bijelo“, rekao sam. „A onaj tko nešto razbija kako bi otkrio od čega se sastoji napustio je put mudrosti.“ (Tolkin 2018:278)

Često se književna dimenzija smisla prenese u kulturni i društveni optičaj čovječanstva, čemu su dokaz svi takozvani književni klasici. Čitatelj usvaja sebi specifično značenje teksta u pokušaju uređivanja individualnog viđenja zbilje. Tim postupkom individua etiketira svoj trenutni životni prostor. Sukladno navedenome, književno djelo djeluje kao zrcalna slika povijesnih aktivnosti te kao izraz i odraz društva u kojem je nastalo (Solar, 1976: 12 – 14).

Dolazi do potrebe izlaganja individualnog aspekta pojedinca koji piše djelo, a da bi to djelo bilo prihvaćeno, ono mora imati posebnu i originalnu esenciju osobe koja pruža ruku ka pisanju.

„Upravo kao što su fiktivni „karakter“ nakupine shema iz raznovrsnih kodova, tako se i stvarna osoba može promatrati očima socijalnog psihologa – kao mozaik uloga stečenih u procesu socijalizacije iz nesagledivog i sustavnog repertoara uloga što ih kultura kao cjelina sadrži. Prezentacija samog pojedinca jest kodirana, a on također posjeduje i inventar znanja koji mu dopušta da čita kodove u ponašanju drugih i u tekstovima različitih medija njegova društva (Kramarić, 1989: 48).“

Kako bi fiktivni likovi imali odlike živih pojedinaca, autor će iskoristiti stečena znanja i upotrijebiti svoje kulturne značajke socijalizacije da bi fiktivni život mimikirao i zrcalio stvarni život. Za fikciju je neosporno potrebno znanje realnosti.

Tekstualne strukture iskustava i vrijednosti prelaze na samo djelo, djeluju kao značajni predstavnici zajednice koja je nadahnula autora na stvaranje djela. Glavne odrednice teksta očitavaju vrijednosni okvir zajednice (Kramarić, 1989: 47-48). Prema Balzacu: pripovjedač je 'sveznajuća' verzija čitatelja koja sa čitateljem dijeli onaj isti svijet koji je opisan u romanu (Kramarić, 1989: 71).

Autor djela stvara nove obrasce iskustava temeljene po starim obrascima. U slučaju J. R. R. Tolkina, kroz tematike njegovog spisateljskog rada uočavaju se snažni fragmenti doživljaja dvaju svjetskih ratova. Motivaciju za svoju fantastičku trilogiju crpio je iz stvarnih situacija i određenih životnih faza mladosti. Međuzemlje, mitski alternativni svemir, stvoren je u pozadini spomenutih ratnih zbivanja.

Njegovo prevođenje djela „Beowulf“ nadahnulo je stvaranje čudovišta Međuzemlja. Fantastična vizija zla, koje se nadvilo nad lijepim i iskonski dobrim životom, oblikovalo je Tolkinovo vjersko opredjeljenje i iskustvo služenja u Prvom svjetskom ratu. Putovanje Froda i Sama koji se trude doći do Mordora zrcalni je prikaz mladih vojnika uhvaćenih u eksploziji okruženja i krvavom doživljaju rovovskog rata na zapadnoj fronti.

Dva su izdvojena lika – Tom Bombadil i Radagast Smeđi – poput pješaka u šahu, započinju radnju potpuno neznatno i brzo nestanu s ploče. Iako su statički motivi, fabula ne bi izgubila tijek i smisao bez njih, njihovo spominjanje ipak ima neki odjek u eventualnom uspjehu protagonista. No, njihova se važnost odražava u poruci opusa trilogije: i najmanja su djela u spremnosti otjerati veliko zlo. Svaki lik, koliko god malu ulogu imao, i da je prolaznik poput vlasnika gostionice Barlimana Butterbura, savršeno iskorištava i obilježava svoje scensko vrijeme u tekstu. Sporedni likovi u svojoj statičnosti kriju odlike dinamičnosti.

Iako su likovi oživljeni putem govornih konstrukcija opisivanja osobnosti i fizičkog nastupa, ostaje osjećaj nepoznavanja prave prirode likova. Dovoljno je izvora za karakterizaciju lika, no znanje o njima nikada se neće moći produbiti - potpune su enigme. Oni nisu ograničeni definicijom koju nam autor iznosi, imaju oblik i postojanost, ali nikada se neće moći doći do istinskog rješenja tih zagonetaka.

Prema Maupassantu, nikada nećemo moći u potpunosti opisati pravi život u književnom obliku, život izmiče svim zahtjevima književne prakse koju poznajemo. Tako možemo prikazati neke stupnjeve života u tekstu, gore ili bolje, ali nikada nećemo moći prenijeti samu esenciju i proturječnost pravog života. Tekst je samo tvorevina iluzija o životu (Žmegač, 1991: 209). Po toj definiciji, tekst neće nikada moći biti pravi prikaz stvarnosti, može biti samo iskrivljena slika, mutni odraz na nemirnoj površini vode. Toliko blizu, a tako daleko od potpune istine. Ušećerena laž. Pomaknuta vizura individualnog osjećanja.

Ali kako umetnuti sebe u cijelu priču? Kako postati jedno sa likovima i njihovim životima? Kako prodrijeti u ulogu nevidljivog promatrača? Ovdje dolazi jedinstveno rješenje našeg problema; stanke u tekstu. One djeluju kao autorovi pokušaji spajanja fikcije i stvarnosti u skladnu cjelinu. U harmoniju zbilje i mašte.

Osvrnut ćemo se na težinu i važnost tih stanki u tekstu. Prazni dijelovi između odlomaka impliciraju na slobodno razmišljanje o pročitane. Pisac nas poziva na kritički pristup djelu, daje nam jedan redak naših misli, kao da svojim pisanjem namjerno uvodi buduće čitatelje u aktivnu ulogu sa svojim djelom. Svi oni prazni linijski dijelovi, one bijele crtice između mora simbola i već postavljenih značenjskih okvira, su dušom i tijelom, čitatelji. Entiteti koji tim metaforičkim rupama u zidu, daju puninu.

Ljudi su savršeno oblikovani nedostajući dijelovi slagalice koju nazivamo književnošću. Bez obzira na oštrinu ili neobičan rez čovječanskih krajeva, u književnosti će uvijek postojati savršeno mjesto kolizije i za one najopskurnijeg izgleda. Po ovoj teoriji, ljudi su neprijelazni dio svake knjige koju pročitaju, dio su sporo kapajuće fikcije.

Pojedinci koji nisu imali stvarnost pod kontrolom, mogli su imati potpuno svoj dio svemira putem knjige. Jer sunce vječno sija mekše i zov sirena je bolja sudbina od pritiska Zemlje. Bol je zaslađena opisom sitnih kretnji lica i posoljena suzama. Bezbrojne mogućnosti, upakirane između drvenih korica. Tamo gdje je svaka istina zapečaćena, dogovorena... između redaka.

3.2. SIMBOL KAO MOTIV I ZNAK

Simbolika je književni alat putem koje se riječi, ljudi, znakovi, mjesta ili apstraktni pojmovi koriste za prikaz nečega što nije njihovo doslovno značenje. Ona nije ograničena na književna djela; može se naći u bilo kojem aspektu naše svakodnevice.

Za sve književne strukture stoji pravilo da konačni smjer značenja vodi prema unutrašnjosti. Književno značenje se najbolje opisuje kao hipotetsko ili kao primjer pretpostavljenog odnosa između vanjskog svijeta i imaginativnog poretka književnog djela. U književnosti su sve glavne činjenice i pitanja, usmjerene na primarni cilj stvaranja strukture riječi radi nje same, a znakovne su vrijednosti podređene važnosti strukture povezanih motiva(Frye, 2000:89).

„Doslovne i opisne faze simboličnosti, nalaze se, dakako, u svakom književnom djelu. Međutim, otkrivamo da je svaka faza u posebno bliskom odnosu s pojedinom književnom vrstom, kao i s pojedinim tipom kritičkog pristupa. Književnost na koju snažno utječe opisni aspekt simboličnosti sklona je u načinu pripovijedanja težiti prema realističnosti, a u značenju poučnosti ili opisnosti. U toj će književnosti kao ritam prevladavati proza upravnog govora, a glavno će joj nastojanje biti da pruži toliko jasan i pošten dojam o vanjskoj zbilji koliko je to jednoj hipotetskoj strukturi moguće(Frye, 2000:95).„

U Tolkinovom slučaju, najveća simbolika koja spaja opus njegova pisanja o Hobitima je povezana uz Prsten, koji jednostavno označava kušnju. Njegova uloga se mijenja po željama njegova nosioca, ali uglavnom se osjeća želja za moći bez obzira na posljedice.

Iako Tolkin nije volio alegorije i nije želio da čitatelji o *Gospodaru prstenova* misle kao o alegoriji, postoji teorija da je sam smatrao kako je Prsten trebao značiti nešto više i dublje od onoga kako je shvaćen. Jedna od Tolkinovih ponavljajućih tema (ne samo u *Gospodaru prstenova*, već i u *Hobitu* i *Silmarilionu*) je korupcija. Važna odrednica autorovih djela je neizbježna konotacija sa pojmom i simbolikom politike.

„Politika je prisutna u svakom društvenom odnosu u kojem se izražavaju interesi pojedinca, društvenih skupina, klasa, staleža, slojeva. Ti odnosi postaju politički odnosi na temelju svjesnoga, više ili manje organiziranog uzajamnog djelovanja subjekata, nositelja tih interesa. O politici se može govoriti već na ranim stupnjevima ljudske organizacije (rod, pleme). Političko društvo ima za pretpostavku ekonomski aktivnoga pojedinca koji je sposoban udruživati se i organizirati radi postizanja svojih društvenih interesa. U punom je smislu takvo

društvo ostvareno tek u moderno doba s pojavom građanstva (<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49240>). “

Prsten je simbol moći i utjecaja na cjelokupno društvo – politički utjecaj. Kontrola ljudstva i ustroj takvog društva koje će biti puno slijepih podanika. Tolkin se u svojim djelima dotaknuo trajnih problema politike, uključujući probleme vladavine, vođenja i vršenja vlasti. On ne progovara o samo jednom razdoblju čovječanstva, nego piše o svim razvojnim fazama ljudske prirode.

Ljudi nisu stvorili samo fantazijska bića. Oni su kroz cijelu svoju povijest imali potrebu stvaranja lažnih bogova kojima su se klanjali i štovali ih iako su ideje tih bogova bile deformirane i zle. Lažni bogovi su ostvareni kroz novčana sredstva, društvene i ekonomske teorije. Poput ostvarenih najgorih lidera svjetskih zemalja dvadesetog stoljeća: Adolf Hitler, Vladimir Lenjin, Benito Mussolini, Josif Staljin i mnogi drugi. Pod njihovim je vladavinama ubijeno i mučeno nebrojeno mnogo ljudi, dizale se revolucije, prisilno se radilo i iskorištavala radnička klasa.

Vojska i ratovi su počeli biti normalizirani i stvarni aspekti uređenog sustava. Takvi vladari su imali moć veću nego su smjeli imati i ona ih je na kraju izjela, što psihički tako i fizički (Gollum i Frodo). Prikazani su totalitarni režimi: nacionalizam (Sauron), fašizam (Saruman), komunizam. Inspiracija za njih je potpomognuta iskustvom u Prvom svjetskom ratu i življenju u trajanju Drugog svjetskog rata. Tolkin tako progovara o neuspješnosti zaustavljanja širenja rata i ciljeva koje ima zlo u svijetu.

Jesam li rekao da je pobjeda Posljednjeg saveza bila isprazna? Ne u potpunosti, ali nije ni ostvarila cilj. Sauron je potučen, ali ne i uništen. Njegov je Prsten izgubljen, ali ne i raskovan. Mračna je kula razbijena, ali temelji joj nisu uklonjeni jer su izgrađeni silom Prstena, i dokle god Prsten postoji, izdržat će i oni. Mnogi vilenjaci, mnogi moćni ljudi i mnogi njihovi prijatelji izginuli su u tom ratu (Tolkin 2018:262).

Tolkin uspostavlja simbolične karaktere svoje fantazije sa stvarnim svijetom i svojim političkim i osobnim uvjerenjima. Jedna od značajki ovog uzorka je autorova sklonost snažnom suprotstavljanju individualaca junaka protiv bande nasilnika; više nego jednom, romani sugeriraju kako se zlo može pronaći samo u određenim društvenim klasama i skupinama (mafija, organizirani kriminal, visoki stalež). Na primjer, likovi trolova su utjelovili radničku klasu koja ima svoj naglasak i on ih razdvaja od građanstva. Goblini su izumitelji tehnologije i

istraživači kojima je dodana bezdušna i nečista vrijednost zbog posljedica koje nam je dovelo tehnološko doba.

Tolkin je imao određenu dozu prezira prema tehnologiji i industrijalizaciji jer je živio u doba kada je mogao svjedočiti efektima Industrijske revolucije koji su se očitovali na prirodi Velike Britanije. Njegov književni opus tako zrcali njegovu ljubav prema ruralnom području i netaknutoj prirodnoj moći.

Povremeno bi u knjigama ulazio u epske opise brda, stabala, cesta i rijeka. U nekim slučajevima bi se moglo reći da bi se ti opisi mogli nastavljati dovijeka. Većinu svog života je i proveo u ruralnom području. Njegova naklonost prirodi se vidi u samom obilježju kontrasta između sile dobra (prirode) i sile zla (industrijalizacije).

U trilogiji možemo vidjeti kako grad Isengard, stanište Bijelog Čarobnjaka Sarumana, ima svoje faze razvoja iz idiličnog šumskog predjela koje postaje jedna od najvećih tvornica Međuzemlja. Razlog tomu je želja za izgrađivanjem vojske koja će biti potrebna Sauronu koji bi uskoro trebao doći i zauzeti mjesto Gospodara Međuzemlja. Saruman Bijeli je motiviran moći i mogućnosti apsolutnog vladanja.

Područja koja su nekada bila okupana sunčevom svjetlosti i popunjena korijenima stabala, zamijenile su oblačne i zadimljene strojne snage. Mjesto korijenja u zemlji sada popunjavaju kovačnice mačeva i oklopa. Vatra je progutala šumu i nekada idiličan predio Isengarda. Usred svega toga, najveći neprijatelj koji je napravljen kao alat za uništenje i oduzimanje života bio je čelik. Šuma je plaćala cijenu jer su se za potrebe kovanja i vatre, koristila njena stabla. Veliki dio šume je jednostavno pojeđen radi ostvarivanja ljudske idealizacije moći.

Slično uništenju koje je uslijedilo nakon Industrijske revolucije. Tolkin u ovom slučaju pokazuje kako bi se novi svijet, mehanički svijet mogao razvijati, mora se u potpunosti ukinuti stari poredak. Stvorenja iz šume, poput vilenjaka i Enta moraju pobjeći iz svojih domova.

Bijeg je neupitan jer osjećaju kako je njihovo vrijeme prošlo i dolazi novo vrijeme, vrijeme ljudi. Dolazi novi svijet koji neće biti milosrdan prema bićima šume kao što nisu ni prema samim šumama. Taj novi svijet pokreće građanska klasa, koja u Tolkinovom svijetu, ima za predstavnika biće zmaja: simbol pohlepe i strašne želje za novcem.

Međutim, priroda je u drugim prilikama i likovima imala mogućnost otpora ratu. Najbolji prikaz toga je Entski pohod na Isengard. Tolkin mijenja svoj pristup prema stajalištu prirode u ratnom okruženju i od strastvenog zaljubljenika u prirodu, postaje militantni ekolog.

Drveće se budi iz dubokog sna, koji ih je činio ranjivima do tog trenutka. Ono se bori protiv snaga Sarumanove vojske koja spaljuje šumu. Ruše Isengard probijajući branu i iscjeljujuća voda guši vatru i onemogućava rad strojeva. Priroda uzvraća udarac. Šuma pobjeđuje i ponovno zauzima vodstvo i uređenje grada Isengarda.

„Strašno je vidjeti srdita enta. Prsti na rukama i nogama jednostavno mu se pripiju uz stijenu pa je razdrobe kao koricu kruha. Baš kao da gledaš rad korijena velikih stabala u stotinu godina, a sve sabijeno u dva-tri trenutka. Gurali su, potezali, trgali, tresli i treskali: i tres-tras, bim-bum, za pet minuta one goleme vratnice ležale su pred njima razvaljene, a neki su od njih već počeli i zidove nagrizati, kao zečevi u pješčanoj rupi. (Tolkin, 2005:192)“

Metaforički prikazi tvornica 20.stoljeća ostvaren je opisom radnih mjesta zlih bića koje je Tolkin nazvao orcima. Orci su radili u ustajalim, vrućim i prljavim kupolama ispod zemlje. To cijelo mjesto je bilo ispunjeno zvucima mašina i brušenja. Šuma im je, kako je već rečeno ranije, predstavljala samo svježu sirovinu potrebnu za proizvodnju oružja.

Takve tvornice podsjećaju na tvornicu automobila River Rouge, osnivača Henryja Forda. Ondje su isto tako bili iskorišteni resursi i ljudstvo samo radi proizvodnje. Svi ti ljudi su isto kao i orci bezumno i ciklično ponavljali jedan te isti zadatak, iz dana u dan. Ljudi su postali sam resurs proizvodnje. Tvornice su mjesta lišena pozitivnog osjećaja, one su žudnjom oživljeni strojevi koje pokreću robovi.

Kod Tolkina, zlo se predstavlja kroz grupiranje u jedan narod, jednu grupu koja ima slične ili iste potrebe, a može to biti i prisustvo jednog pojedinca koji označava ideale grupe. Velika smjernica koja upire prstom u političare i one na vlasti, 'predstavnike naroda'. Tako Tolkin opisuje voditelja vojske oraka Sarumana, kada pokušava navesti Gandalfa na prijelaz na stranu Prstena.

„Dakle jedan je izbor pred tobom, pred nama. Možemo se udružiti s tom moći. To bi bilo mudro, Gandalfe. Tako bismo imali nade. Moć će ubrzo pobijediti, a onda će dijeliti bogate nagrade onima koji su joj pomogli. Dok ona raste, njezini prijatelji koji joj se dokažu će rasti, a mudraci kao ti i ja mogli bi uz strpljenje napokon usmjeravati njezin tok, upravljati njome. Možemo čekati i pravi trenutak, čuvati svoje misli u srcu, možda žaleći zbog nedjela koja se

počine usput, ali odobravajući najviši i konačni cilj: Znanje, Vlast, Red, sve ono što smo do sada uzalud pokušavali ostvariti, a naši slabi i dokoni prijatelji nisu nam pomagali nego su nas ometali. Ne treba i neće biti nekih stvarnih promjena u našim planovima, nego samo u našim sredstvima. (Tolkin 2018:279)“

Pošteni individualci i junaci su oni koji su odani svome društvu, ali i svome integritetu pa se dogode i razdoblja u kojima se junak mora otuđiti i izaći iz društva kojem služi. To mogu biti obični građani koji obavljaju svoje dužnosti, ali zbog svojih uvjerenja prestaju vjerovati u poredak koji im je nametnut te na kraju žive u progonstvu ili se odluču na osamu.

Tako su Tom Bombadil i Radagast Smeđi, odustali od svijeta oko njih i prekinuli veze sa ostalim rasama Međuzemlja zbog poštivanja samih sebe. Oni su bili luralice i luđaci, prognanici koje se pamtilo samo po pričama. Nisu vjerovali u kulturni i politički poredak koji je došao na vlast, njihova vjera je dolazila iz vjere u prirodu.

Jedina moć koju su oni prepoznavali i vrednovali je bila moć prirode. Takvi pojedinci imaju ravnodušan odnos prema politici. Izbjegavaju sudjelovanje u političkom životu i ne mare za javna zbivanja (bojkotiranje političkog djelovanja). Samo oni koji ne žele moć su sposobni i u mogućnosti povjeravanja prave moći. Zato je Prsten ostao kod Froda, koji nije shvaćao želju za moći, samo je bio svjestan opasnosti koja je neizbježna ako Prsten dođe u ruke nekog tko se neće zaustaviti pred ničime.

Mora se i spomenuti kakav je dojam ostavljala moć Prstena na Froda, on ju je sve do kraja odbacivao i želio uništiti, no kada je shvatio da je uništenje i pokoravanje zlu neizbježno, oklijevao je i prihvatio moć. Nije se mogao nositi sa teretom moći i kao čin slobodne volje kapitulira pred zlom. On se predaje svemu onome što je htio uništiti. Frodovo odustajanje je dokaz koliko utjecaj moći može promijeniti nečije stajalište i uvjerenje. Od običnog malog Hobita, Frodo postaje marioneta zla. Na isti način, ljudi polako shvaćaju da nisu dovoljno snažni oduprijeti se društvenoj organizaciji i ustanovljenoj političkoj moći, s time na umu, oni se prestaju boriti, jer već su se umorili od toga da se društvo ne želi promijeniti.

4. KARAKTERIZACIJA I KLASIFIKACIJA LIKOVA

Izmišljeni likovi djeluju na čitatelje, više nego opisani događaji teksta, na način da se ljudi mogu poistovjetiti sa njima. Mogu preko njih napraviti čistu kontrastnu poveznicu između stvarnosti i fikcije. Likovi oživljavaju djelo i dopuštaju čitateljima empatijsko iskustvo čitanja. Ostavljaju najveći otisak fikcije iza sebe, jer u nama potiču snažne i kompleksne emocije poput ljubavi i mržnje ili zabave i dosade. Najčešće se dogodi da fiktivne likove, čitatelj, počne tretirati kao samostalne pojave, izdvojene iz radnje teksta. Čitatelj ih upoznaje na dubljoj i ljudskoj razini (Grdešić, M. 2015: 61).

„Rimmon – Kenan vjeruje da je moguće likove istodobno promatrati kao „osobe“ i kao dijelove strukture ako prihvatimo da te dvije ekstremne pozicije zapravo pripadaju različitim aspektima pripovjednih tekstova, *priči* i *tekstu (diskurzu)*. Kada je posrijedi tekst, likovi su čvorišta verbalne strukture i ne mogu se izlučiti iz svoje tekstualnosti. Kada je riječ o priči, likovi su neverbalne ili predverbalne apstrakcije koje nikako nisu „stvarni ljudi“, no jesu jednim dijelom modelirani na čitateljevoj koncepciji ljudi i na taj način podsjećaju na ljude (33). U okviru teksta likovi su verbalni znakovi, a u okviru priče predverbalni konstrukti (Grdešić, M. 2015: 64).“

Klasifikacija likova, po E.M. Forsteru, se očituje na temelju njihove punoće; tako imamo plošne i zaobljene likove. Plošni likovi ne variraju u svojoj pojavnosti, ostaju isti na početku i kraju, humoristične su prirode, tipovi i karikature koji se sastoje od jedne osobine. Sa druge strane, imamo zaobljene likove, oni sadrže više osobina i podložni su mijenjanju sa tokom radnje. Ovu teoriju klasifikacije proširio je Joseph Ewan na: kompleksnost (jedna osobina ili proturječne osobine), razvoj (statični i dinamični) i unutarnji život (prikazane ili neprikazane misli). Nadopunu ovim teorijama likova, dao je Gajo Peleš kada je uočio prazan prostor između analize likova i analize teme djela. Predstavlja tri narativne figure; figura osobnosti (karakterna svojstva i ime lika), figura sklonosti (društveni odnosi) i figura opstojanja (likovi kao nositelji ideje djela) (Grdešić, M. 2015: 65 – 67).

Kada je riječ o karakterizaciji likova, postoji izravna definicija, neizravna prezentacija i karakterizacija analogijom.

4.1. IZRAVNA DEFINICIJA

Izravnom definicijom očituje se, u pravilu, sveznajući pripovjedač koji svoje likove dobro poznaje i prije nego što su stvoreni. U slučaju da je neki drugi lik izvor izravne definicije nekog lika, ta definicija više govori o tom koji govori nego o onome o kome se govori.

Ovakav način karakterizacije je korišten u pripovjedoju prozi prije 20. stoljeća. U modernističkoj prozi je spomenuta definicija zamijenjena neizravnom prezentacijom. To ne znači da nema više sveznajućih pripovjedača, samo im je uloga dobila nove značajke. Oni se u 20. stoljeću obranjuju od etikete „loše“ književnosti, tako što koriste elemente ironije u opisivanju likova (Grdešić, 2015: 68 – 71).

Inspiracije za likove Toma i Radagasta, nisu nikada bile potvrđene od strane Tolkina. Postoje teorije i nagađanja koja su toliko dobro koncipirana da zvuče uvjerljivo.

Tom je jedna od najvećih zagonetki Međuzemlja, te se njegova klasa ne može odrediti sa sigurnošću. Teorije koje se povlače sa njegovim imenom su da je on zapravo anđeosko biće koje je pomoglo u oblikovanju zemlje, da je on reprezentacija same zemlje ili čak čitatelja.

Radagastovo porijeklo se poznaje, glasi kao drevni duh, ali ga čitateljska publika preimenovala u neku vrstu anđela ili božanstva koje je došlo pomoći bićima Međuzemlja. Obojica su zapravo neka vrsta poslanika od strane Više Sile.

Oni su jedini likovi za koje, na samom kraju trilogije Gospodar prstenova, publika ne zna koja im je lokacija ili jesu li uopće živi. Kao da je autor htio ostaviti neke tajne sa sobom ili je dano publici da slobodno mašta gdje li su na kraju oni.

Njih dvoje su jedini likovi koje je Tolkin odlučio ostaviti po strani. Možda iz razloga što ih je predobro poznavao i nije ih htio dijeliti sa ostalima ili je jednostavno i on sam izgubio kontakt sa njima.

4.2. NEIZRAVNA PREZENTACIJA

Neizravna prezentacija prikazuje likove na različite načine kroz radnju, govor, vanjski izgled i okolinu. Prema Rimmon-Kenanu dijelimo radnju na rutinsku i nerutinsku, iako obje mogu pripadati izvršenim činovima (već napravljeni), neizvršenim činovima (nešto što bi lik trebao učiniti ali ne čini) ili kontempliranim činovima (nerealizirani planovi ili namjere lika). Uz sve to, postoji djelić simboličke dimenzije koja upućuje na ključnu interpretaciju čitavog djela (Grdešić, 2015: 71 – 72).

4.2.1. GOVOR LIKA

Za govor lika, važna je forma i sadržaj govora, koji može i biti unutarnji govor. Lik svojim govorom zastupa neke ideje i stavove. „Riječ lika stoga je „društveni jezik“ koji raslojava jezik romana i unosi u njega govornu raznolikost na temelju profesionalnih, klasnim generacijskih, obiteljskih osobina (Grdešić, 2015: 73 – 75).“

Toma Bombadila je vrlo lako prepoznati po tome što izražava svoje ideje i zamisli putem pjesme i poezije. Tako je i naglašena njegova zaigrana i ritmična osobnost. Sam sebe hvali i govori u trećem licu kako bi se opisao drugima. Njegov najveći adut i jest njegov glas jer svojim pjevom kontrolira bića Stare šume. Ima gotovo ne zabrinjavajući stav te priča u rimama. *Tu i tamo čuli su kako se među brojnim rim-bom, bim-bom, i rim-bom-bilo ponavljaju riječi:*

„Stari Tome Bombadile, veselo on luta,

Svijetloplavi mu je kaput, čizma mu je žuta.(Tolkin, 2018:138)“

Uglavnom nema izravne veze sa karakterom nekog lika i njegovog izgleda, ali ako ima, često je to puka slučajnost. Takva povezanost je bila popularna u književnosti 19. stoljeća, pogotovo u Balzacovim djelima. „...vanjski izgled još uvijek ima značajnu funkciju u književnosti te nam, zahvaljujući kulturnoj simbolici koja je u njih upisana, vanjska obilježja lika... otkrivaju mnogo toga o liku i prije nego li ga upoznamo putem njegovih činova(Grdešić, 2015: 75 – 76).“

Radagast Smeđi svoje vrijeme u trilogiji iskorištava samo na manjem dijelu izražajnog kapaciteta. Nagađa se da je njegova komunikacijska sposobnost znatno umanjena jer se odvojio

od svijeta bića Međuzemlja i potpuno se posvetio dobrobiti šume i šumskim stvorenjima. Zbog toga se na njega tijekom ratnog razdoblja ne računa na njega, jer nitko ne vjeruje da bi on mogao shvatiti koncept rata i cilja za koji se bori cijelo Međuzemlje.

Ipak, Gandalf od njega traži pomoć i Radagast dobrovoljno radi u svrhu pomaganja starim prijateljima.,, *Trebat će nam tvoja pomoć, kao i pomoć svega onog što pomoć želi. Pošalji poruke svim zvijerima i pticama koje su ti prijatelji. Reci im da Sarumanu i Gandalfu donose vijesti o svemu što se tiče ovoga. Neka poruke idu u Orthanc.*“ – „*Tako ću i učiniti*“ (Tolkin 2018: 277). On ima sposobnost razumijevanja i održavanja dijaloga, ali kako je napomenuto, svi ga smatraju otpadnikom koji se više uzda u prirodu nego u svoja poznanstva drugih bića. On je samo iskorišten u obliku glasnika vijesti. „*Na hitnom sam zadatku, rekao je. Nosim zle vijesti.*“, *Zatim se ogledao kao da živica ima uši.* (Tolkin, 2018: 276)

Radagast je proračunat i inteligentan, dobar je u odvagivanju važnosti informacija i rijetko kada je po nekom nebitnom poslu kontaktirao ikoga. Međutim, dosta često zna biti naivan i lakovjeran jer ga Saruman iskorištava cijelo vrijeme u zle svrhe. „*Onda moraš poći odmah,*“ *rekao je Radagast,* „*jer ja sam izgubio mnogo vremena tražeći te, a dani nam ponestaju. Rečeno mi je da te nađem prije ljetnog suncostaja, a već je nastupio. Čak i ako kreneš iz ovih stopa, teško da ćeš stići do njega prije nego što Devetorica otkriju zemlju koju traže. A ja ću se vratiti odmah.*“ (Tolkin, 2018:277)

4.2.2. TJELESNI IZGLED

Tjelesni izgled se dijeli na onaj koji je nemoguće promijeniti i onaj koji ovisi o volji lika poput odjeće i frizure. Odjeća ili frizura su samo sitni detalji u opisu lika i prema Barthesu ti „informanti“ služe smještanju pripovjednog teksta u vrijeme i prostor. „...funkcioniraju kao „čiste datosti, s neposrednim značenjem“ za razliku od indicija koje podrazumijevaju odgonetavanje. Informanti su, dakle, podaci poput točne dobi lika, a mogli bi uključivati njegovu boju kose ili očiju, zatim odjeću koju nosi i druge materijalne sitnice koje sačinjavaju njegovu svakodnevicu (hranu i piće koje konzumira, uređenje doma itd.), ali i njegove kulturne interese (omiljene knjige, glazbu, u novije doba filmove i serije itd.). Takve podatke možemo shvatiti kao čiste informacije koje su zadužene za proizvodnju učinka „iluzije zbilje“ pripovjednog teksta, no možemo ih tretirati kao indicije te dodatno interpretirati na temelju njihova značenja u okviru vladajućeg kulturnog koda (Grdešić, 2015: 78).“

Tom Bombadil utjelovljen je u liku starijeg čovjeka. Krasi ga naborano i rumeno lice. Ima svijetloplave oči i neurednu i nakostriješenu smeđu bradu. Njegova visina se opisala kao kontrast sa hobitima, nije bio nizak poput njih ali je bio nizak u suprotnosti sa ljudima Međuzemlja. *U svakom slučaju, bio je prevelik i preširok za hobita, ali ne dovoljno visok za ljude*(Tolkin, 2018:134.)... Odijeva se u plavo odijelo, žute čizme i pohabani stari šešir sa perom na obodu. Pero je inače bilo labuđe, ali u svom prvom nastupu u knjigama se pojavljuje sa perom vodomara. Šešir nosi samo kada luta po svom teritoriju, a u svojoj kući nosi posebnu krunu sa jesenskim lišćem. On pokriva svoju izvanrednost jednostavnošću odijevanja. Besmrtni je i ima potpunu kontrolu nad svojim domenama Stare šume. Nemoguć je za uhvatiti ili zarobiti.

Može se reći da je on prvo živo biće koje je nastanjivalo Ardu (naziv za zemlju gdje žive svi stanovnici Međuzemlja). „*Najstariji, eto što sam. Pazite što vam kažem, prijatelji: Tom je bio ovdje prije rijeke i stabala; Tom se sjeća prve kapi kiše i prvoga žira. Utabao je staze prije ljudekara i vidio je kako dolazi mali narod. Bio je ovdje prije kraljeva, grobova i humnih duhova. Kad su Vilenjaci išli na zapad, Tom je već bio ovdje, prije nego što su mora savijena. Znao je mrak pod zvijezdama kad u mraku nije bilo straha – prije nego što je Gospodar Tame došao Izvana*“ (Tolkin, 2018:146).

Hrana koju konzumira je inače ona koja bi se mogla pronaći u granicama šume. „*Vidim žutu kremu i saće, kao i bijeli kruh i maslac, pa i mlijeko, sir, bilje i nabrane zrele bobice*“ (Tolkin, 2018: 139).

Bombadilova kuća i njezino okruženje je bilo jedino uređeno mjesto u cijeloj Staroj šumi. Živica i šuma u blizini njegove kuće je bila poravnana i sve je imalo svoj red. *Trava pod nogama bila je meka i niska, kao da je pokošena ili podrezana. Krošnje Stare šume iza njih su bile uređene i ravne kao živica. Staza pred njima jasno se vidjela, dobro oblikovana i obilježena kamenjem*(Tolkin, 2018:136). Kuća mu liči više na kolibu nego na klasičnu kuću. *Četiri hobita zakorače na široki kameni prag i zaustave se treperući na svjetlu. Bili su u dugoj niskoj prostoriji, obasjanoj svjetiljkama koje su visjele s krovnih greda, a na stolu od tamna uglačana drva stajalo je mnogo svijeća, visokih i žutih, koje su gorjele žarkim sjajem*(Tolkin, 2018: 137).

Radagast Smeđi je isto kao i Tom Bombadil, utjelovljen u obliku starijeg čovjeka. Jedan je od pet drevnih duhova poslanih od strane božanstava kako bi zaštitili Međuzemlje od zle volje Saurona. Svi su oni nazvani Čarobnjacima i poslani su u obliku starijih muškaraca u Međuzemlje. Njegov fizički izgled je portretiran na primjeru svih ostalih Čarobnjaka, tako se

nagađa kako je Radagast imao smeđi plašt i smeđi šešir koji je imao poseban oblik. Njegova boja odjeće zapravo je u koleraciji sa njegovom važnosti u redu Čarobnjaka. Najvažnija boja je bijela – označava vodstvo koje ima Saruman, potom siva – nosi ju Gandalf, smeđa – za Radagasta i plava – dva Čarobnjaka koji su potpuno nevažni u Međuzemlju. Hoda uz pomoć štapa kao i svi Čarobnjaci, ali je njegov štap isto tako smeđe boje. On ima osjetno manju moć za razliku od ostalih Čarobnjaka iz svog reda. O njemu sa istaknutim negodovanjem progovara Saruman: „*Radagast Smeđi!*“ *Nasmijao se Saruman, više ne skrivajući prezir. „Radagast Ptičar! Radagast Priglupi! Radagast Bena! Ipak je imao dovoljno pameti da odigra ulogu koju sam mu namijenio*(Tolkin, 2018: 278)“. S druge strane, vilenjak Elrond ipak ima drugačije mišljenje puno poštovanja prema drevnom Čarobnjaku: „*Radagast je velik čarobnjak, naravno, majstor preobrazbe oblika i boje, i posjeduje mnoga znanja o biljkama i životinjama, a osobito su mu sklone ptice*“ (Tolkin, 2018: 276).

On je također besmrtno biće i njegova se dob ne može sa sigurnošću odrediti. Tijekom rata za Međuzemlje, o njemu nema nikakvih zapisa, ali najveća je mogućnost kako je zapravo pobjegao u najveće središte šume i tamo se skrivao. O njemu se ništa ne zna ni nakon rata. Sudbina mu je nepoznata.

Najviše je obitavao u kućici zvanoj Rhosgobel, negdje između Carrocka i Stare šumske ceste. Smještena je na zapadnim granicama Mirkwooda, može se pretpostaviti da je držao stražu protiv Sjene Dol Guldura koja je polako progutala i uništila veću površinu šume. U mnogim je adaptacijama kućica ilustrirana kao drvena kroz koju nesmetano prolazi drvo, a sve životinje imaju stalan pristup unutra. Konstitucija joj je lagana i okružuje ju samo priroda. Unutar nje se može pronaći jedan sobičak prepun Radagastovih specijalnih trava i napitaka. Većinu vremena on provodi vani, te mu nije bila od velike važnosti u pogledu interijera(<https://lotr.fandom.com/wiki/Radagast>).

4.2.3. OKOLINA

Pod okolinom se cilja na fizičko okruženje nekog lika (soba, satan ili kuća, ulica ili grad) i ljudsko okruženje (obitelj, klasa). Ova povezanost je zasnovana na prostornoj bliskosti. Ovdje je značajna pseudoznanstvena teorija Hippolytea Tainea: „rasa, sredina i trenutak“, koja je imala velik utjecaj na karakterizaciju književnih likova u realističkoj i naturalističkoj književnosti. (Grdešić, 2015: 78-79)

Tom Bombadil je okružen samom prirodom i zelenilom. On je Gospodar Stare šume. Njegova kućica nije kompliciran i ekskluzivan objekt sa mnoštvom nepotrebnih materijalističkih stvari, jednostavna je u gradnji i sagrađena od prirodnih materijala. Svaki ukrasni materijal je podređen godišnjem dobu. *Zidovi su bili od golog kamena, ali uglavnom su bili pokriveni zelenim tapiserijama i žutim zavjesama. Pod je bio popločan i pokriven svježim rogozom*(Tolkin, 2018: 139). Vrlo je povezan sa svojim teritorijem i rijetko kada prelazi njegove granice. „*Ovdje je rub moje zemlje, granice joj neću prijeći. Tom se mora vratit kući, Zlatoboba da ne čeka* (Tolkin, 2018: 162)“. No, prije nego što se nastanio u prostore Stare šume, bio je avanturističkog duha i svjedočio mnogobrojnim ratovima, rađanjima i stvaranjima vrsta, da je on sam postao za njih neka vrsta legende. Svima je bio dobro poznata ličnost, ali nekima samo putem priča i anegdota.

Nakon svih putovanja Međuzemljem, odlučio se osamiti i živjeti na jednom mjestu koje bi bilo samo njegovo. Poznat je svim superiornim bićima Međuzemlja. Tako na Vijeću, Elrond za njega govori: „*Ali u međuvremenu sam zaboravio na Bombadila, ako je to zbilja onaj isti koji je nekad davno hodao šumama i brdima, a čak je i onda bio stariji od staraca.*(Tolkin, 2018: 285)“ Tom je potpuno nestao iz pamćenja svojih prijašnjih društvenih krugova. Živi kroz priče i nagađanja davnih poznanika i prolaznika. Sada mu društvo prave duhovi šume poput Starog Vrbara i njegova družica Zlatobuba i svi ostali stanovnici Stare šume. *Pričao im je priče o pčelama i cvijeću, o običajima stabala, kao i o čudnim bićima u Staroj šumi, o zlima i dobrima, o prijateljima i neprijateljima, o okrutnima i milosrdnima, te o tajnama koje se skrivaju u draču*(Tolkin, 2018: 144).

Njegovo ponašanje sa bićima koji su izvorno dobri i žele prijeći njegove granice je velikodušno i dobrodušno. On je jedan od prvih bića koja su se trajno nastanila na Zapad i tamo ostala. Iako je na prvi pogled, vrlo dobronamjeran i željan mira, nije zauzeo aktivnu ulogu niti odabrao strane kada je došlo do rata sa Gospodarom Tame. U to se mora uzeti i činjenica da je on zaista prošao i vidio gotovo cijeli nastanak Međuzemlja i bio toliko mudar da zna kako je sve prolazno, da će svako doba, bilo dobro ili zlo, na posljetku proći, a on će ostati na istom mjestu u istim granicama. Sudjelovat će u trenutnim opasnostima samo ako njemu osobno prijete, nema želju za obranom od onoga što njemu neće nauditi. Potpuno validan i dovoljno dobar razlog za odstupanje od ikakvih interakcija sa vanjskim svijetom, ali ako nestane vanjskog svijeta, mora se pripremiti na to da je on sljedeći koji treba pasti. Ne posjeduje nikakve naznake empatije sa ostalim stanovnicima Međuzemlja, kao da se ni ne osjeća stanovnikom istog svijeta. Bombadil odrađuje slijepu aktivnost u svom malom dijelu svemira. Ne posjeduje

nikakav moralni kompas. Njegovo postojanje nema opravdanog razloga, osim što je nakratko dao sklonište četirima hobita.

Kroz svoje postojanje, on nema dominantan stav prema čemu, nema kontrolu nad čime. Uživa u stvarima onakve kakve jesu, jer nije potrebna promjena ničega. Zlobna moć Prstena tako ne djeluje na njega ni u kakvom smislu jer on nije u mogućnosti shvatiti koncept dobra i zla.

Radagast Smeđi obitava na rubovima šumskog područja Mirkwood. Njegovo stalno prebivalište su ljudi Međuzemlja nazvali Rhosgobel. Označava kućicu koja se ne razlikuje puno od svog okruženja. Kako je već moglo biti zaključeno, nema aktivnog kontakta sa vanjskim društvenim svijetom. U njegovom umu, on nije osamljen niti odvojen od živog svijeta. Vjeruje da je njegovom poslanju bio zadatak zaštita šumskih područja i ljubav prema životinjama. Okružen je čistim šumama i netaknutom prirodom, ali i svim vrstama divljih životinja.

Veliku pozornost ipak pridododaje pticama, iako posjeduje veliko znanje i o biljkama i zvijerima šume. Međutim, njegova je osamljenost potpomogla njegovoj reputaciji, znan je po svojoj naivnosti, maloumnosti, čudnom ponašanju i ponašanju koje nije primjereno za iskonske duhove poput njega. Zbog ovih ga je karakteristika bilo lagano uvući u neke sumnjive poslove sa Sarumanom, za kojeg je radio kao posrednik i pomagao mu u traženju Prstena sa svojim životinjama. U susretu sa Gandalfom, zapravo ga je natjerao u stupicu, ne znajući kako je Saruman prešao na mračnu stranu. Iako se tako i dogodilo, Gandalf je još uvijek vjerovao u Radagastovu čistoću i nevinost.,, *U svakom bi slučaju bilo beskorisno pokušati privoljeti poštenog Radagasta na izdaju. Potražio me u dobroj mjeri i zato me nagovorio*“ (Tolkin, 2018: 281). Bio je dobar prijatelj sa Velikim Orlovima i poznavao susjeda Beorna (divovski mjenjač oblika). Uglavnom je bio u dobrim odnosima sa svima koji su bili povezani uz prirodu poput njega. Priroda je za njega jedini komunikacijski kanal koji priznaje. (<https://lotr.fandom.com/wiki/Radagast>).

Opčinjenost životinjama ga je zapravo usmjerila na krivi put, trebao je pomoći svim bićima Međuzemlja u borbi protiv Saurona, a on je na kraju izbjegao rat. Nije neutralan, ali njegova ga je opsesija koruptirala da se okrene protiv svih i traži utočište sa životinjama; postaje nezainteresiran za borbu. Nemogućnost komunikacije i ignoracija svijeta oko njega su mu priuštila nezavidnu reputaciju najnebitnijeg Čarobnjaka i osamljenog ludog starca. Njegova glavna prepreka je društveni status i sustav vrijednosti Velikih čarobnjaka, on želi samoću i izolaciju, a Čarobnjaci bi trebali biti glavni pokretači radnje i pomagači tijekom događanja.

Radagasta ne zanimaju tekući i aktivni problemi Međuzemlja, on nema intrinzičnu motivaciju za djelovanje na bilo kojoj strani.

U njemu postoji teza dvosmislenosti, predstavlja se kao priglup i čudljiv, no u svom je području veliki znalac i povjerljiv borac. Jedino čemu on strepi je njegovo preživljavanje i osiguravanje mirnog života na svome teritoriju. Zbog stajanja po strani tijekom borbe protiv Sauronove zle volje, nema pravo otići u oblik raja koji je namjenjen za sve Čarobnjake, smatrajući da rat nije njegova borba i odgovornost, osudio je samog sebe na limbo postojanja u granicama predodžbi vanjskog svijeta.

4.3.KARAKTERIZACIJA ANALOGIJOM

Karakterizacija analogijom služi kao dodatno naglašavanje ili pojačavanje karakterizacije lika. Ona se događa kroz analogna imena (forma i značenje upućuje na karakter ili izgled lika), analogan krajolik (priroda upućuje na atmosferu i osjećajno stanje lika) i analogiju između likova (kontrasti koji naglašavaju različitost i dihotomiju između likova). (Grdešć, 2015: 80-84)

Tom je poznat Međuzemlju po drugačijim nazivima. Zbog svoje folklorne uloge koju obavlja za ostala bića, u svakom narodu ima posebno ime. Vilenjak Elrond na Vijeću spominje nazive za Toma: *Mi smo ga zvali Iarwain Ben-adar, najstariji i bez oca. Ali od tada su mu drugi narodi nadjenuli mnoga druga imena: patuljci ga zovi Forn, sjevernjacima je Orald, a ima i druga imena. Čudno je on stvorenje...* (Tolkin, 2018:285)

Ime Orald na starom engleskom označava nešto vrlo drevno. Forn je ime na starom nordijskom koje označava pripadnost drevnim vremenima. Tomom Bombadilom su ga nazvali hobiti s kojima je dolazio u kontakt i odlučio je sam koristiti to ime za sebe. Odnosi se na brojalice koje je koristio u svojim pjesmama i nije moguće prevesti ovo ime. Imena koja su mu nadjenuli svi osim hobita, temelje se na njegovoj starosti i nemogućnosti određivanja kada je točno on došao u postojanje, ali je potvrda kako je on prvi stanovnik Međuzemlja.

Krajolik koji ga okružuje se sastoji od zelenih šuma, valovitih brda i drevne moći prirode. On je manifestacija nasljednih svojstava Međuzemlja, njegova snaga leži u samoj zemlji. No, uništenjem sve većeg dijela šumovitih područja Međuzemlja, on svjedoči i uništavanju njegovih moći. Nema više odakle crpiti svoju snagu, te se odlučuje ograditi i paziti na svoj dio zemlje kojeg mu nitko ne bi mogao oduzeti. Može se reći da je on čovjekolika definicija ruralnog područja. Vrlo je moćan i ozbiljan kada to treba biti, ali je njegova prava priroda spokojna i mirna. Ne radi ništa nažao nikome, osim ako mu je narušen mir ili uništena unutarnja ravnoteža.

Tijekom rata, mnoga šumovita područja su postala igrališta bombi i tenkova, te su danas prirodna staništa više manje omeđena granicama radi očuvanja onoga što je ostalo nakon uništenja. Tom je zapravo onaj jedini preostali dio prirode koja je toliko drevna da se mora čuvati i držati po strani. *Prsten nema moć nad njim, on je sam svoj gospodar. Ali ne može promijeniti Prsten niti poništiti njegovu moć nad drugima. A sad se povukao u malen kraj, s*

granicama koje je postavio premda ih nitko ne vidi, i možda čeka neke druge dane, i ne želi ih prekoračiti. (Tolkin, 2018:285)

Njegovo ne sudjelovanje u ratnim podvizima Prstenove družine je samo želja za samoočuvanjem i preživljavanjem. On je priroda koja je stjerana u kut i od koje se očekuje aktivna uloga, ali kroz njega priroda ima svoj glas. Priroda može odlučiti ne sudjelovati u nečemu što su ljudi skrivili. Ta personifikacija netaknute prirode, reprezentira potencijal i moguću službu ljudima koji imaju dovoljnu moć da je zarobe. Zato je i važna činjenica o Tomu, kako je on neuhvatljiv, njega zlo ne može nikada uhvatiti niti mu nauditi, naravno samo ako ostane u svojim granicama.

Međutim, on ni ne može sam pobijediti to zlo jer sama zemlja nema toliku moć. Tolkin je svjedočio posljedicama doba Industrijske revolucije, kada su ogromne tvornice i industrijska poduzeća uništili prirodu u kojoj je on volio obitavati. Na tom je primjeru vidio kako priroda nema mogućnost izbora naspram ljudskih činova. Ona će zauvijek biti robom čovječanskih hirova i potreba za prividnim napretkom. Stvaranjem Bombadila, dao je izbor prirodi, mogućnost izbjegavanja uništenja.

Radagastovo prvo ime, koje je imao dok je bio samo drevni duh, glasilu je Aiwendil, što na vilenjačkom jeziku Quenya znači „ljubitelj ptica“ (aiwe – mala ptica, ndil – posvećenost nečemu ili nekome).

U Međuzemlju je poznat kao Radagast Smeđi, prvi dio imena, Radagast označava po još jednom Tolkinovu izmišljenom jeziku Adunaicu, „krotitelja zvijeri“. Drugi dio njegova imena, Smeđi, potječe iz Mandarinskog jezika (vilenjački) *rhosc gobel* što znači "smeđe selo". Na staroengleskom, ime mu se može podijeliti na *rudu* što znači "crvenkast" i *gast* što znači "duh". U slavenskoj mitologiji bog putnika zvao se Radagast, ime sačinjeno od staroslavenskih riječi *raditi* što znači "čuvaj se" i *gost* što znači "gost". (<http://middle-earthencyclopedia.weebly.com/radagast.html>)

Saruman ga naziva: „*Radagast Ptičar! Radagast Priglupi! Radagast Bena!* (Tolkin, 2018: 278)“.

Glasi kao predstavnik prirode, a od prirode se ne očekuje biranje strana u zemaljskim ratovima. Priroda je samo svjedok, mjesto zbivanja. Saruman je samo na kratko izmanipulirao njegovim umom i uvjerio ga kako je na strani dobroga.

5. ANALIZA LIKOVA TOMA BOMBADILA I RADAGASTA SMEDEG I NJENA POLITIČKA KONTEKSTUALIZACIJA

Važnost prikaza i simboliziranja šumovitih područja kroz istaknuta dva lika, služi naglašavanju ratno uništenih prostora, problematike industrijalizacije, jačini uništavanja prirode tijekom kolonizacije i djelovanja profitno okrenutih organizacija. Radagastovo i Tomovo ne sudjelovanje u ratu može biti shvaćeno kao situacija bez izbora. Oni su samo čovjekoliko utjelovljenje prirode koja nestaje i samu sebe odlučuje sačuvati. Simboli su izgubljene prirode i predivnog pejzaža engleskog ruralnog područja koji nestaju u procesu ljudske aktivnosti.

Za Toma Bombadila, njegov teritorij je područje njegova djelovanja, a za Radagasta Smedeg, njegov um je jedini teritorij u kojem ima kontrolu. Obojica žive u imaginarnom izoliranom univerzumu kojeg pod svaku cijenu zaštićuju. Njihova veza sa vanjskim svijetom je uvijek suzdržana i slučajna.

Velika zajednička crta im je želja za samoočuvanjem i pokušaj odcjepljena od svijeta ljudi. Međutim, ljudima nije u prirodi zaštita i njegovanje života. Čovjek je bezbroj puta pokazao i dokazao koliko daleko može otići njegova želja za moći. Iako znamo kako priroda sve više izumire pred nama, kako je čovječanstvo iskoristilo ogromne količine prirodnih resursa i uništilo brojna prirodna staništa, globalne promjene ipak nema.

Ratovi se i dalje vode, političari i dalje vode isprazne bitke i natjecanja tko će imati bolje oružje za masovna uništenja. Tom i Radagast su osuđeni na krvoproliće i loš kraj kakvog samo ljudi mogu iscenirati.

Tolkin je samoproглаšeni pesimist u svakome pogledu, svaka situacija koja je uključivala ljudski faktor, bila je, po njemu, osuđena na propast. Povijest čovječanstva je smatrao jednim velikim nizom poražavajućih istina i izgubljenih ratova. Tematika rata je glavna nit njegovih djela.

„Sva nastojanja estetizacije politike završavaju u jednoj točki. Ta točka je rat. Rat, i samo rat, može postaviti cilj masovnim pokretima najvećih razmjera a da očuva tradicionalne posjedovne odnose. Tako politika oblikuje situaciju (Beker, 1998:385).“

Kroz svoj je opus dokazao koliko nisko mišljenje ima o organizaciji i vođenju države. Filozofija koja se ponavlja u Tolkinovom radu, je ta o zaostajanju i propadanju civilizacija kojom je uzrok ljudska manipulativna i destruktivna priroda.

Industrijalizacija je za njega povijesna činjenica, ali nikako pozitivni skok napretka. Po njegovu mišljenju, ljudi su se u dvadesetom stoljeću približili, više nego ikada u svojoj povijesti, barbarizmu i nemoralu. Tehnologija je bila predviđena kao prekretnica za cijeli svijet, ali Tolkin smatra, tehnologiju kojom je bio upoznat, samo nužnim zlom i sredstvom manipulacije mase. Takav napredak je smatrao jednim od ideja pokvarenih bića poput goblina i oraka – jedinih stvorenja dovoljno izopačenih koja bi mogla smisliti razloge za potrebom tehnologije.

Kada bi se uzeo samo za primjer, rat i oružja koja su se proizvela sa svrhom uništenja i ubijanja, količine finansijskih sredstava i ljudskih resursa bačenih na bojišta, napredak tehnologije svijetu nije priuštio pogled kroz roza naočale. Naprotiv, kako opisuje u trilogiji, svijet je postao zagađeno i okamenjeno mjesto puno otrovnih para.

Ali svagda su uviđali da su ti vanjski pristranci strmi, visoki, neprohodni i da namrgođeni stoje nad ravnicom; iza njihovih ispremiještanih izdanaka ležale su olovnosive, gnjile močvare u kojima se ništa nije micalo i ni ptica se nije vidjela (Tolkin, 2005:235).

Potreba za napretkom nas je okovala i stavila u ring sa samouništenjem. Tolkin je, koliki god pesimist bio, otkrivao nevidljivu stranu prividnog napretka. Povijest je cikličko ponavljanje ljudskih pogrešaka, a rat i konflikt je neizbježan.

Nostalgичnost je jedno od ljudskih stanja koje sprječava mitsku ideologiju napretka. Čovjek nema izbora nego se kretati u zamišljenom krugu koji se s vremenom sužava i postaje simbolična omča oko vrata.

Tom Bombadil je u svome duhu pesimizma najbližiji Tolkinu. Uzeći u obzir njegovu narav kao besmrtnog i najstarijeg bića, opravdano se drži po strani za vrijeme velikih bitki. On je već ispratio bezbrojno mnogo generacija svih bića i dočekaio isto toliko. Svjedočio je svim bitkama i ratovima koji su se vodili u Međuzemlju. Toliko je toga proživio i toliko duša nadživio da je shvatio kako će sve proći i kako su ratovi i konflikti stvarni neizbježni elementi svijeta kojeg nastanjuje.

„Ja nisam majstor za vrijeme“ – reče. – „Nije nitko tko hoda na dvije noge“ (Tolkin 2018:148).

Njegova uloga u ratu neće promijeniti slijed događaja u budućnosti. Dijelom je zbog toga i odlučio svesti svoj život na osamu u granicama gdje je slobodan. Ima ulogu komentara na stanje u kojem se nalazi cijeli svijet. On uživa u stvarima onakve kakve jesu, bez referenci na sebe ili svoje stanje, on samo promatra i skuplja znanje o svijetu.

Pitanja pravde i nepravde nisu jedna od onih njegove svakodnevice. Moć i manipulacija drugih su besmislice rezervirane za bića manje razine od njega, sredstva moći i mogućnost dobivanja moći nad ičime nema vrijednost za njega.

Važnost koju drži osobni mir prelazi važnost sudbine svijeta. Politika i ustroj koji su osnovala ostala bića Međuzemlja nije njegova briga. Zadovoljan je na svom teritoriju, omeđen granicama šume i odvojen od aktualnih zbivanja izvan njih. Svjestan je opasnosti i tragedije koja se oko njega zbiva, no odlučuje se ne miješati.

Ne želi posjedovati ništa što obitava i živi na njegovoj zemlji, ali ima neku formu nadmoći i kontrole nad svim stanovnicima Stare šume, koju ne upotrebljava na loš način i ne iskorištava ili prisiljava stanovnike na pokoravanje njegovoj volji.

On dopušta zlu da obitava na njegovom teritoriju i ne miješa se u ničije izbore, ali rješava svaku situaciju ako je to zatraženo od njega. „*Drveće, trava i sve što raste živi na zemlji pripada jedino sebi. Tom Bombadil je majstor. Nitko nikad nije uhvatio starog Toma dok hoda kroz šumu, gaca po vodi, skače po brežuljcima na svjetlu i u sjeni. On se ničega ne boji. Tom Bombadil je majstor (Tolkin, 2018:138).*“

Njegova je krajnja odluka, politička nezainteresiranost za veliku bitku za Međuzemlje i za područja izvan vlastitih granica. Iako rezultat te bitke ovisi o njegovom opstanku u Međuzemlju, ako Sauron pobjedi, odlučuje čekati neprijatelja na svom teritoriju, a ako pobjede snage Družine i Međuzemlja, njegov će život biti isti kao i prije.

U tekstu nikada nije izričito napisano kao zauzimanje moralnog stava protiv rata; nego je riječ o nesposobnosti brige o takvim idejama. „*Može li toj sili prkositi Bombadil sam samcat? Mislim da ne može. Mislim da će na kraju, ako sve drugo bude osvojeno, pasti i Bombadil, Posljednji kao što je bio i Prvi, i onda će nastupiti Noć (Tolkin, 2018:286).*“

Tom je vlastiti gospodar i nitko i ništa nema vlast nad njim, ništa ga ne prisiljava na sudjelovanje u sukobu. Zbog toga mu Gandalf nije mogao povjeriti Jedan Prsten jer on nema želju uzeti ga ili zaštititi ga.

„*Imam svojeg posla*“ – reče – „*pravljenje i pjevanje, brbljanje i hodanje, čuvanje ovog kraja. Tom ne može uvijek biti blizu otvorenih vrata i vrbovih pukotina. Tom se mora brinuti za svoju kuću, a Zlatoboba čeka*“ (Tolkin, 2018:159).

Glasi za pacifista koji je do neke mjere i djetinjast jer se ne želi upoznati sa stvarnim opasnostima i stvarnim stanjem svijeta oko njega. *Ponašao se kao da se nije dogodilo ništa opasno ni grozno... Dok je pjevao, brzo je trčao i bacao šešir u zrak...* (Tolkin, 2018:158).

Radagast Smeđi ne sudjeluje u ratu, zapravo ne sudjeluje u većini važnih zbivanja tijekom trilogije. Jedina uloga koja mu je namijenjena i nametnuta od strane Sarumana je ona uloga prenositelja vijesti.

„Tko ti je to rekao i tko te šalje?“ zapitao sam. „Saruman Bijeli“, odgovorio je Radagast (Tolkin, 2018:276). „Ipak, imao je dovoljno pameti da odigra ulogu koju sam mu namijenio (Tolkin, 2018:278).

Za ostatak Međuzemlja, Radagast je osamljeni ludi starac koji više ni ne izlazi iz svoje glave i ne pozna teritorij Međuzemlja. *„Ali ja sam stranac u ovim krajevima“ (Tolkin, 2018:276).*

Zaboravio je na pravu misiju svog poslanja i odlučio sam sebi zadati cilj koji treba dosegnuti u tom svijetu. Poslan od strane vrhovnog božanstva zajedno sa još četiri duhovna bića, trebao je testirati i boriti se protiv Sauronove zle volje. Tih pet Čarobnjaka su poslani kao neka vrsta Spasitelja Međuzemlja.

Jedini Čarobnjak koji je uspio ispuniti svoj zadatak bio je Gandalf. Saruman je pao pod utjecaj zla i pridružio se Sauronu, a Radagast pobjegao toliko daleko da ga nitko nije mogao pronaći. Ipak je održao svoje obećanje Gandalfu sa početka trilogije i spasio ga od Sarumana kada ga je ovaj zatočio na vrhu kule Orthanc. *„...Radagast nije imao razloga odbiti moj zahtjev, pa je odjahao prema Mrkoj šumi, gdje je imao mnogo starih prijatelja... a Gwaihir Vjetrovlad, najbrži od orlušina, došao je neočekivano u Orthanc i zatekao me kako stojim na vrhu. Zatim sam mu se obratio i on me odnio prije nego što je Saruman primjetio (Tolkin, 2018:281)“.*

On je vojnik koji se ogлуšio na naredbe. Dezerter. Kazna za dezerterstvo bi u ratu bila smaknuće, ali Radagastu je kazna to što nikad neće moći otići u oblik raja koji je bio namijenjen za Čarobnjake poput njega. On je izgubio pravo vječnosti i osuđen je živjeti u Međuzemlju. Zarobljen u limbu ludila i vremena.

O njemu nema daljnjih zapisa nakon kraja velike bitke, nagađa se da se jednostavno potpuno povukao u središte šume uživa u omiljenom društvu divljih životinja i prirode. Volio je zvijeri jer je smatrao kako se s njima lakše nositi nego sa ljudima. Samo je s vremenom postao sve ljeniji za održavanje komunikacije sa ostalim bićima i povukao se tamo gdje mu je bilo najugodnije.

Sam je sebe deportirao na temelju osobne presude. Prognao se u najzabačenije dijelove Međuzemlja, tamo gdje ga ni vilenjaci nisu mogli pronaći. Vilenjačke izvidnice nisu čak mogle pronaći Radagasta.

Mnoge od njih išle su na istok i jug, a neke od njih prešle su Planine i ušle u Mrku šumu, dok su druge prešle preko prijevoja na izvoru rijeke Perunike i spustile se u Bespuća i prešle Polja perunika, pa su na kraju stigle do Radagastova starog doma u Rhosgobelu. Tamo nisu zatekle Radagasta... (Tolkin, 2018:294-295)

Oba opisana lika su istupila iz svoje zajednice i dobrovoljno napustili organizacijsku piramidu Međuzemlja. Ekstremisti poput Saurona i Sarumana, za njih nisu bili prijetnja ako nisu direktno na njih usmjereni. Jedina prava borba između njih bi se mogla voditi po konkurentnosti moći i mogućnosti uništavanja.

Sauron bi bio savršeni neprijatelj Tomu Bombadilu. Jedno drugome pariraju po tome pitanju. Kada bi došlo do takvog konflikta, Tom bi upregao sve snage šume i iskoristio snagu koju mu zemlja daje, a Sauron bi izopačio i najmanja stvorenja kako bi ih okrenuo u svrhe uništenja Toma, tj. prirode. Sauron bi u ovoj borbi pobijedio, jer sama zemlja, kako je već rečeno, nema dovoljnu moć pobijediti vanjske neprijatelje. Bila bi to uzaludna, ali veličanstvena borba. Sudar dvaju svjetova. Tom zasigurno zna za izgleda koje bi imao u ratu, zna koliko je slab naspram velike prijetnje Međuzemlja, ali isto tako zna birati svoje bitke. Veliki rat njemu nije bilo prikladno vrijeme za junaštvo. Baš poput Tolkina tijekom trajanja Drugog svjetskog rata, Tom je jednostavno odustao od pokušavanja glumljenja patriota.

Za Radagasta Smeđeg bi konkurent bio Saruman, iako je dokazano kako je Saruman ipak superironiji od svih Čarobnjaka. Radagast bi isto kao i Tom Bombadil pokušao sparirati moći Sarumana. I u ovom slučaju uzaludno. Saruman ima tehnologiju i vojsku koja ga slijepo prati, a Radagast tek povjerenje životinja i stabala. Stoga je najbolja opcija za Radagasta, kao i za Bombadila, bijeg i osama.

Malo toga se dotiče Toma i Radagasta, politika je jedna od onih stvari za koje oni nemaju mjesta u svom životu. Oružana borba između država im nije bila atraktivan način provođenja vremena, tako da su svoje dragocjeno vrijeme uložili u dijelove svoje zanimljivije i mirnije svakodnevice. Političko djelovanje, rat i industrijalizacija su odgovorni za njihov nestanak.

6. ZAKLJUČAK: TOLKINOVO DJELO KAO KOMENTAR POLITIČKE STVARNOSTI

Događanja u trilogiji su povezana za političku i kulturnu scenu s početka razdoblja prošlog stoljeća. Obuhvaćaju se teme militarizma, nacionalizma i politike moći. Politička čudovišta dvadesetog stoljeća, imaju jedinstven obrazac ponašanja koji je vidljiv i u trilogiji na primjerima likova Saurona i Sarumana.

Nakon Ruske revolucije, uspostavljen je prvi totalitarni diktatorski režim, koji se sa Lenjina ocrtao na Hitlera i Staljina. Tako se fikcijsko zlo precrtalo sa Saurona na Sarumana. Tolkinovo političko stajalište je to da apsolutna moć, apsolutno korumpira. Preferirao je anarhiju ili neustavnu monarhiju. Nakon svog iskustva u Prvom svjetskom ratu, dočekao je Drugi svjetski rat sa željom da se makne od svega. Njegov domoljubni instinkt se na kraju gasi jer je znao što čeka sve generacije rata. (<http://valarguild.org/varda/Tolkien/encyc/articles/t/Tolkien/TolkienandWW2.htm#19>)

Gospodar prstenova slojevito je proučavanje rata i ratne traume, prirode naspram industrijalizacije, bratstva suočenog sa gubitkom i komentar na političke pokrete dvadesetog stoljeća. Trilogija zauzima jedinstveno mjesto u književnosti, ključnu točku na kojoj se susreću Tolkinov rat i Međuzemlje.

Istina je da čovjek mora osobno ući u sjenu rata da osjeti koliki je njezin pritisak, ali kako godine protječu, danas se često zaboravlja da je mladenačko proživljavanje 1914. godine bilo jednako užasno iskustvo kao i 1939. godina i one koje su uslijedile (Tolkin, 2018: 10).

Sudaraju se pojmovi prošlosti i spajaju se u potpunu cjelinu sa sadašnjosti. Tolkinovo iskustvo Prvog svjetskog rata čini ga podobnim za realističnim i uvjerljivim opisivanjem ratnog stanja. Budući da Drugi svjetski rat kuca na svjetska vrata u trenucima stvaranja trilogije, kod Tolkina se ne može zanemariti i previdjeti podudarnost likova i situacija u Međuzemlju sa onima u aktualnim događanjima rata.

Premda nije sudjelovao u Drugom svjetskom ratu, vidio je dovoljno strahota Prvog svjetskog rata za koje je znao kako će se samo ponoviti. Ljudi nikada neće naučiti iz svoje prošlosti. Trilogija tako mitologizira ljudsku povijest, zanemarujući brutalnost i ugnjetavanje koji su bili sastavni dio svijeta kojim su vladali ljudi s moći. Ali nije ni čudo da je u djelu izražena želja za povratkom u konzervativnije društvo, ono u kojem su ljudi znali svoje mjesto. To je isti mit na koji su konzervativne političke stranke uvijek igrale: mit o boljem svijetu koji

je izgubljen, ali koji bi se mogao ponovno izgraditi vraćanjem vremena. Nostalgija je kao sredstvo kontrole i zadržavanja ljudi u prošlosti, ovdje igrala veliku ulogu. (<https://www.theguardian.com/books/booksblog/2014/dec/12/tolkiens-myths-are-a-political-fantasy>)

Tolkinovi likovi trilogije Gospodar prstenova odražuju simbolične književne manifestacije političke stvarnosti njegova vremena. „Velika Trojica“ Međuzemlja bi bili Aragorn, Gandalf i Saruman. Saurona bi se označilo kao pokretača glavnih sukoba, krivca za rat, u pravom svijetu bi on dakle odigrao ulogu Hitlera. Likovi Hobita nose značajke seljaka i građanske klase vojnika Velike Britanije koji su otišli u ratno okupirano područje, ne vraćajući se isti, ili ne vraćajući se uopće. Hobiti su veterani rata.

Hobiti su nenametljiv i prastar soj, nekad brojniji nego danas; jer oni vole mir i tišinu i dobru oranicu, a najradije žive u lijepo uređenom i obrađenom seoskom kraju. Ne razumiju i nikad nisu razumjeli niti voljeli strojeve koji su složeniji od kovačkog mijeha, vodenice i tkalačkog stana, iako su uvijek bili vješti s alatom (Tolkin, 2018:11).

Tom Bombadil i Radagast Smeđi nose simboliku same zemlje, poprišta rata i uništenih dijelova našeg svijeta koji nisu imali izbora u stvarnom ratu. Priroda koja je samo kolateralna žrtva ljudske gluposti. Politika nema ništa sa očuvanjem ičega, ona može samo prividno uvesti red u ljudski cirkus.

Za Tolkina, zlo je bilo sveprisutno, kako u fikciji tako i u stvarnosti. Kraj čovječanstva je označavao nestanak nade i smrt dobrote. Međutim, Tolkin je trilogiju Gospodar prstenova odlučio spasiti od nesretnog kraja i pokazati kako postoji zrno žive nade i da ćemo na kraju svjedočiti pobjedi dobroga nad zlim – ipak je to fikcija. (https://www.youtube.com/watch?v=-sTbaH-aA0&ab_channel=Wisecrack

LITERATURA

1. Beker, M. (1998.) *Suvremene književne teorije*. Zagreb, MATICA HRVATSKA, POSEBNA IZDANJA
2. Campbell, J. (2007.) *Junak s tisuću lica*. Zagreb, Fabula Nova
3. Duda, D. (1998.) *Priča i putovanje*. Zagreb, Matica Hrvatska
4. Eco, U. (2005.) *Šest šetnji pripovjednim šumama*. Zagreb, ALGORITAM
5. Frye, N. (2000.) *Anatomija kritike*. Zagreb, Golden marketing
6. Grdešić, M. (2015.) *Uvod u naratologiju*. Zagreb, LEYKAM
7. Hubeny, Kojić, Krizman (1960.) *MEĐUNARODNI POLITIČKI LEKSIKON*. Zagreb, Novinarsko izdavačko poduzeće
8. Kramarić, Z. (1989.) *Uvod u naratologiju*. Čakovec, REVIJA
9. Kupareo, R. (1982.) *UMJETNIK I ZAGONETKA ŽIVOTA – Ogledi iz estetike*. Zagreb, Kršćanska sadašnjost
10. Lujanović, N. (2016.) *Autopsija teksta*. Zagreb, CeKaPe
11. Peleš, G. (1989.) *Priča i značenje*. Zagreb, Impressum
12. Solar, M. (1976.) *Teorija književnosti*. Zagreb, Školska Knjiga
13. Tolkien, J.R.R. (2018.): *Gospodar prstenova – Prstenova družina*. Zagreb, Lumen izdavaštvo d.o.o.
14. Tolkien, J.R.R. (2005.) *Gospodar prstenova - Dvije kule*. Zagreb, ALGORITAM
15. Tolkien, J.R.R. (2005.) *Gospodar prstenova - Povratak kralja*. Zagreb, ALGORITAM
16. Žmegač, V. (1991.) *Povijesna poetika romana*. Zagreb, GZH

INTERNETSKI IZVORI

1. Middle-earth“ URL: <http://tolkiengateway.net/wiki/Middle-earth> (8.6.2021.)
2. „Hobbits and hippies: Tolkien and the counterculture“ URL: <https://www.bbc.com/culture/article/20141120-the-hobbits-and-the-hippies> (10.6.2021.)
3. „10 Bands Inspired by J.R.R. Tolkien’s ‘Lord of theRings’“ URL: <https://loudwire.com/10-bands-inspired-by-tolkien-lord-of-the-rings/> (10.6.2021.)

4. „J.R.R. Tolkien“ URL: [https://lotr.fandom.com/wiki/J.R.R. Tolkien](https://lotr.fandom.com/wiki/J.R.R._Tolkien) (11.6.2021)
5. „John Ronald Reuel Tolkien“ URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/J. R. R. Tolkien](https://en.wikipedia.org/wiki/J._R._R._Tolkien) (11.6.2021.)
6. „The enigma of Radagast: revision, melodrama, and depth.“ URL: <https://www.thefreelibrary.com/The+enigma+of+Radagast%3A+revision%2C+melodrama%2C+and+depth.-a0171579961> (13.6.2021.)
7. Blackburn, William „Dangerous as a Guide to Deeds": Politics in the Fiction of J.R.R. Tolkien“ URL: <https://dc.swosu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2592&context=mythlore> (13 - 14.6.2021)
8. „Tom Bombadil“ URL: [https://lotr.fandom.com/wiki/Tom Bombadil](https://lotr.fandom.com/wiki/Tom_Bombadil) (14.6.2021.)
9. „Five Great Tom Bombadil Theories | Tolkien Theory“ URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mw9uKzy4GRs> (14.6.2021).
10. Henrique Fritsch, V. „One Ring to Bind Them All“ URL: <https://www.lume.ufrgs.br/bitstream/handle/10183/22050/000738621.pdf> (15.6.2021.)
11. „Radagast The Brown „URL: <https://lotr.fandom.com/wiki/Radagast> (15.6.2021.)
12. „Radagast The Brown“ URL: <http://middle-earthencyclopedia.weebly.com/radagast.html> (15.6.2021)
13. „Lord of the Rings | Symbolism of the Ring of Power“ URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QafvZZTtNpE> (26.6.2021.)
14. „The Complete Travels of Radagast the Brown | Tolkien Explained“ URL: <https://www.youtube.com/watch?v=LuHheuhzJIE> (6.7.2021)
15. „What Was RADAGAST The Brown Doing During The Lord Of The Rings? | Middle Earth Lore“ URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UYyIdVO0RjM> (11.7.2021)
16. „Politika“ URL: politika. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49240> (13. 7. 2021.)
17. Haramija, P. „Percepcija simbola totalitarnih režima — vizualni identitet fašizma, nacizma i komunizma u svjetlu procesa brendiranja“ URL: file:///D:/012_haramija.pdf (17.7.2021)
18. „The Great War and Tolkien's Memory: An Examination of World War I Themes in The Hobbit and The Lord of the Rings“ UR:

- <https://dc.swosu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1307&context=mythlore>
(1.8.2021.)
19. „The Complexity of Tolkien's Attitude Towards the Second World War“ URL:
<http://valarguild.org/varda/Tolkien/encyc/articles/t/Tolkien/TolkienandWW2.htm>
(2.8.2021)
20. Reinken, Donald L. „The Lord of the Rings: A Christian Refounding of the Political Order“ URL:
https://dc.swosu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1020&context=tolkien_journal
(9.-10.-11.8.2021.)
21. „War Without Allegory: WWI, Tolkien, and The Lord of the Rings By Rachel Kambury“ URL:
<https://www.worldwar1centennial.org/index.php/articles-posts/5502-war-not-allegory-wwi-tolkien-and-the-lord-of-the-rings.html>
(12.8.2021)
22. „The Philosophy of J.R.R. Tolkien: Why Things Keep Getting Worse“ URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=-sTbaH-aA0> (12.8.2021.)
23. „How A World War Inspired The Lord Of The Rings - True Fiction“ URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=fi4DPiC3mXA> (13.8.2021)
24. Walter, Damien „Tolkien's myths are a political fantasy“ URL:
<https://www.theguardian.com/books/booksblog/2014/dec/12/tolkiens-myths-are-a-political-fantasy> (22.8.2021.)
25. Chavers, Alexander „Isengard represented the Industrial Revolution: Because Tolkien hated technology“ URL:
<https://medium.com/literally-literary/isengard-represented-the-industrial-revolution-because-tolkien-hated-technology-6ed05430ecce> (22.8.2021.)
26. „Tolkien and the machine“ URL: <https://theconversation.com/tolkien-and-the-machine-35826> (23.8.2021.)